

Mazur, Zdzisław

Michał Remigiusz Łaszewski (1682-1764) - biskup pomocniczy warmiński

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 165-181

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zdzisław Mazur

MICHAŁ REMIGIUSZ ŁASZEWSKI (1682—1746)
— BISKUP POMOCNICZY WARMIŃSKI

UWAGI WSTĘPNE

Niniejszy szkic stanowi próbę opracowania biografii biskupa pomocniczego warmińskiego, Michała Remigiusza Łaszewskiego (1682—1746), którego życie i działalność wiążą się ściśle z dziejami Warmii¹.

W literaturze historycznej dotyczącej Warmii zwracało się i nadal zwraca uwagę przede wszystkim na działalność warmińskich biskupów ordynariuszy. Jeśli wspominało natomiast o biskupach pomocniczych, to bardzo ogólnikowo, pomijając w wielu przypadkach ich rolę w dziejach diecezji.

Dotychczasowe badania na temat biskupów pomocniczych ograniczają się właściwie do krótkich biogramów. Najwięcej miejsca poświęcił im niemiecki historyk Anton Eichhorn w pracy *Die Weihbischöfe Ermlands*². Autor ten ukazał sylwetki sufraganów warmińskich, ograniczając się jednak tylko do podania najważniejszych faktów z ich życia i działalności.

Nie zamieszczają biogramu Łaszewskiego ani *Polski słownik biograficzny*, ani *Altpreussische Biographie*, ani *Bibliografia* Korbuta, dostrzegli natomiast sylwetkę Łaszewskiego Tadeusz Oracki³ i Karol Estreicher⁴.

Z najnowszych opracowań, związanych z sylwetką Łaszewskiego, warto zwrócić uwagę na artykuł ks. Alojzego Szorca *Z działalności kościelnej biskupa Andrzeja Chryzostoma Żałuskiego na Warmii 1698—1711*⁵. W czwartym rozdziale tej pracy autor poświęcił nieco uwagi jednemu z sufraganów Żałuskiego, mianowicie Kazimierzowi Benedyktowi Leżeńskiemu, i wskazał, że w wielu przypadkach biskupi pomocniczy na Warmii nie byli mile widziani, bowiem stanowisko to nie posiadało osobnego uposażenia i obciążało dochody biskupa. Należy dodać, jak podkreślił autor, że stanowisko sufragana wśród kanoników fromborskich nie było przedmiotem większego zainteresowania.

Artykuł niniejszy prawie w całości opiera się na materiałach archiwalnych, znajdujących się w Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie. Akta kapituły warmińskiej pomogły w ustaleniu wielu ważnych faktów, dotyczą-

1 Niniejszy szkic biograficzny jest skróconą wersją pracy magisterskiej *Michał Remigiusz Łaszewski — biskup pomocniczy warmiński (1682—1746)*, której maszynopis znajduje się w Bibliotece Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz w Bibliotece Warmińskie Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie.

2 A. Eichhorn, *Die Weihbischöfe Ermlands*, Zeitschrift für die Geschichte und Altertums-kunde Ermlands (dalej ZGAE), Bd. 3, 1866, ss. 155—156; tenże, *Die Präläten des ermländischen Domkapitels*, ibidem, ss. 338, 339; tenże, *Geschichte des Ermlands*, ibidem, Bd. 2, 1863, ss. 64—73.

3 T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od potowy XV w. do 1945 roku*, Warszawa 1963, s. 176.

4 K. Estreicher, *Bibliografia polska* (dalej Estreicher), t. 21, Kraków 1906, ss. 107—108.

5 A. Szorc, *Z działalności kościelnej biskupa Andrzeja Chryzostoma Żałuskiego na Warmii (1698—1711)*, Studia Warmińskie, t. 4, 1967, ss. 65—93.

cych zwłaszcza działalności kościelnej i politycznej Łaszewskiego⁶. W aktach tych znajdują się wszystkie jego nominacje i urzędowe dokumenty, ukazujące jego działalność pontyfikalną od momentu objęcia urzędu pomocniczego biskupa Warmii w 1730 roku do chwili zgonu w roku 1746. Sporo materiałów do biografii Łaszewskiego dostarczył też zespół „Acta pontificalia des suffragans und propstes von Ermland Michał Remigiusz Łaszewski 1730—1745”⁷. Akta podzielone są na dwie zasadnicze części. Część pierwsza obejmuje wszystkie święcenia, jakich Łaszewski udzielił alumnom seminariów z różnych diecezji, poczynając od święceń niższych aż do święceń prezbiteratu, oraz wykaz wszystkich osób, którym sufragan udzielił sakramentu bierzmowania. Część druga aktów pontyfikalnych zawiera wykaz wszystkich poświęceń i konsekracji, dokonanych przez Łaszewskiego w czasie jego pontyfikatu, poczynając od przedmiotów liturgicznych, takich jak pateny, portatyły czy kielichy, a skończywszy na konsekracji kościołów.

Na szczególną uwagę zasługują jeszcze dwie inne pozycje archiwalne. Pierwsza z nich ukazuje biskupa Łaszewskiego jako towarzysza dyplomatycznych podróży biskupa Krzysztofa Andrzeja Szembeka, poprzez liczne listy Łaszewskiego pisane z tych podróży. Listy te są kopalnią cennych wiadomości nie tylko o samym biskupie Łaszewskim, ale i problemach politycznych, w które była uwikłana ówczesna Warmia. Druga pozycja składa się z kilkunastu listów Łaszewskiego, adresowanych do kapituły warmińskiej⁸. Na podstawie wspomnianej korespondencji można prześledzić całokształt działalności społeczno-politycznej Łaszewskiego w tak trudnym dla Warmii okresie, jakim były lata walki o tron w Polsce pomiędzy Augustem III Sasem a Stanisławem Leszczyńskim⁹. Wśród innych dokumentów warto jeszcze zwrócić uwagę na prowizję papieża Klemensa XI, dotyczące objęcia przez Łaszewskiego stanowiska kanonika, kustosa czy prepozyta kapituły warmińskiej. Dokumenty te w wielu przypadkach stanowiły uzupełnienia często niekompletnych informacji dotyczących osoby Łaszewskiego, pochodzących z innych źródeł. Warto ponadto zwrócić uwagę na opublikowany przez Wojciecha Kętrzyńskiego *Pamiętniczek Michała Remigiusza Łaszewskiego*¹⁰. Wspomniany pamiętniczek nie dotyczy wprawdzie osoby biskupa Łaszewskiego, a jego dalekiego krewnego, również Michała Łaszewskiego. Mimo to ma dla nas znaczenie o tyle, że ukazuje genealogię rodu od chwili przybycia Wyczyńskich (później Łaszewskich) na Pomorze w początkach XVI wieku.

Dokładnej daty życia autora wspomnianego pamiętniczka nie znamy. Z tekstu pamiętnika wynika, że żył on w czasach współczesnych Łaszewskiemu.

⁶ Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie (dalej ADWO), Archiwum Biskupie, Akta Kurii L. nr 87/1, Łaszewski canonicum et suffraganeum varmiensem concernentia scripta 1702—1742.

⁷ ADWO, Varia 23.

⁸ ADWO, Ab 30, 31.

⁹ Ponadto wykorzystano: ADWO, Briefe des propstes Mich. Łaszewski bischofs von Maccra, an das Domkapitel; Listy Łaszewskiego do jego ekonomy, Józefa Owsnickiego; Akta kupna dóbr ziemskich Radzinowa i Gazewa; osobiste rachunki — nie opatrzone sygnaturą (dawna sygnatura Rep. II 28 IV 12 (1737—1743).

¹⁰ Roczniki Towarzystwa Naukowego Toruńskiego, R. 13, 1806, ss. 29—41. Autor pamiętniczka tylko jeden raz przypomina, że w jego rodzinie jest biskup pomocniczy warmiński, M. R. Łaszewski.

Źródłem do poznania środowiska rodzinnego naszego Łaszewskiego jest również napisany przez niego panegiryk pt. *Columna excelsa Ecclesiae*, wydany przez braniewską drukarnię w 1730 roku.

I. ŚRODOWISKO RODZINNE I LATA MŁODZIEŃCZE

Michał Remigiusz Łaszewski wywodził się ze starego polskiego rodu Wyczyńskich herbu Grzymała, który w początkach XVI stulecia przybył na Pomorze i osiedlił się w okolicach Świecia, obejmując w posiadanie majątności: część Lińska, część Ostrowitego, Gołuszycy i Łaszewo. Pierwszym z rodu Łaszewskich, który przybył na Pomorze w 1517 roku, był prawdopodobnie Andrzej Łaszewski (Wyczyński), z przodków Włoszynowski¹¹. Zamieszkał w Łaszewie i od tego majątku przyjął nazwisko Łaszewski, które przeszło na jego potomków. Andrzej Łaszewski miał dwóch synów: Jana i Jerzego oraz dwie córki. Jan zmarł w młodym wieku, a Jerzy ożenił się z Anną Niemojewską, siostrą Jana Niemojewskiego, kasztelana chełmińskiego. Rodowi Łaszewskich przypisywano przydomek Silberschwech. Na terenie ówczesnych Prus szlachta lubowała się w obieraniu sobie przydomków. Przydomek Silberschwech mógł również odnosić się do poprzedniego właściciela posiadłości, które objęli Łaszewscy i wraz z majątnością przeszedł na ich ród.

Herb biskupa Łaszewskiego — Grzymała

Michał Remigiusz urodził się w 1682 roku we wsi Stężycza, położonej na terenie województwa pomorskiego. Był synem Jana, chorążego powiatu mirachowskiego i matki Justyny z Bystramów herbu Tarnawa¹². Remigiusz chrzest przyjął w kościele parafialnym w Stężycy. Rodzicami chrzestnymi byli: Remigiusz Bystrama podkomorzy pomorski i Teresa Klińska, żona sędziego mirachowskiego. Chrztu udzielił prawdopodobnie ówczesny proboszcz Stężycy, Jakub Alshutt. Dokładnej daty nie znamy, bowiem w 1713 roku stężyczka plebania a wraz z nią i archiwum parafialne zostały strawione przez pożar¹³.

Łaszewski miał dość liczne rodzeństwo, ale troje zmarło w młodym wieku. Jedną z dwóch sióstr, Konstancja, wstąpiła do klasztoru brygidek w Gdańsku. Brat Stanisław, podobnie jak Remigiusz, obrał stan duchowny¹⁴.

11 Ibidem, s. 29; a także ADWO, Archiwum Biskupie, Kurla sygn. L. nr 87/6/, Stemmata familiae Łaszewski; ibidem, sygn. T. nr 10, Testamentum M. R. Łaszewski. Jest to testament Łaszewskiego z 1727 roku. W lakowej pieczęci wyraźnie widać zarys i kształty herbu Grzymała.

12 ADWO, Archiwum Biskupie, sygn. L. nr 87/1, Łaszewski canonicum et suffraganeum; A. Eichhorn, *Die Weithbischoffe Ermlands*, ss. 134 nn.

13 ADWO, sygn. L. nr 87/2. Jest to poświadczenie wystawione przez proboszcza Stężycy (podpis na akcie nieczytelny), że Michał Remigiusz był ochrzczony.

14 ADWO, faszykuł akt nieoznaczonych, Propst Michael Remigius Łaszewski bischof von Macra.

Z bliższych krewnych Łaszewskiego znamy jego kuzynkę Konstancję Sartoską Bystramównę — siostrę jego matki Justyny i Ludwika Łaszewskiego, sędziego ziemskiego w Tczewie.

Kiedy Remigiusz miał 18 lat, zmarł mu ojciec. Matka, której zawdzięczał religijne wychowanie i gruntowne wykształcenie humanistyczno-teologiczne, żyła znacznie dłużej. Łaszewski, będąc już pomocniczym biskupem Warmii, zabrał ją do siebie do Fromborka, gdzie przebywała aż do swojej śmierci 26 września 1735 roku¹⁵. Za staraniem Łaszewskiego została pochowana w podziemiach fromborskiej katedry. Epitafium umieszczone nad jej grobem nie zachowało się do naszych czasów.

Gdzie Łaszewski pobierał początkowe nauki, dokładnie nie wiemy. Nie jest wykluczone, że szkołę parafialną ukończył w Steżycy. Potem studiował w Akademii Poznańskiej, z tym że dokładnej daty rozpoczęcia studiów nie znamy, wiadomo tylko, że studiował tu do roku 1702¹⁶. Łaszewski w czasie studiów w Poznaniu musiał się zetknąć z takimi wybitnymi wykładowcami tej Akademii, jak Kazimierz Ceypler — profesor matematyki, Marcin Walerzyński — profesor filozofii, Sebastian Torłowski — profesor gramatyki czy Grzegorz Kowalczewski — profesor filozofii i zarazem dyrektor Akademii. Akademia Poznańska w tym czasie otrząsnęła się z chwilowego kryzysu i stała na bardzo wysokim poziomie naukowym¹⁷. Podczas studiów Łaszewski napisał dzieło zatytułowane *Aristoteles ad famam*¹⁸. Dzieło to dzieli się na dwie części. Część pierwsza opiewa zasługi Ludwika Remigiusza Bystramy dla Pomorza oraz wychwala jego osobiste cechy, na część drugą składają się sentencje autora, oparte na filozofii Arystotelesa, a odnoszące się do takich dziedzin, jak logika, fizyka i metafizyka.

Po ukończeniu studiów w Poznańskiej Akademii Łaszewski postanowił poszerzyć swoją wiedzę na jednym z uniwersytetów zagranicznych. Wybrał znany i ceniony w Europie rzymski uniwersytet, Sapienzę, i w nim przez trzy lata pogłębiał wiadomości z teologii i prawa kanonicznego¹⁹.

Studia w Rzymie uwieńczył doktoratem obojga praw²⁰, niestety dokładnej daty jego uzyskania nie znamy. Prawdopodobnie studiował w Sapienzie w latach 1703—1706. Uniwersytet rzymski w owym czasie wysunął się na czoło w naukach prawniczych spośród innych cenionych i znanych uniwersytetów, jak uniwersytet w Perugii, Padwie czy Bolonii. Wychowanków Sapienzy cechowały: wielki praktycyzm, dążność do wykorzystania swoich umiejętności dla dobra ogólnego i dostosowania zdobytej wiedzy do potrzeb rodzinnego kraju, wykorzystanie nabytych umiejętności w sądownictwie kościelnym czy

15 A. Eichhorn, *Die Grabdenkmäler im Dom zu Frauenburg*, ZGAE, Bd. 23, 1929, s. 735.

16 ADWO, Acta Capitularia, sygn. T. K. 13, k. 74, 84, 88; A. Eichhorn, *Die Weibtschöffe Ermlands*, s. 154; K. Estreicher, op. cit., ss. 107—108: „M. R. Łaszewski in aula Collegii Posnaniensis soc. Jezu anno propugnatae in turis aeternae sapientiae 1702 mensis Julii 1702”.

17 J. Nowacki, *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej rozwój*, Poznań 1964, ss. 769 nn.

18 Oryginał tego starodruku, jedyny w Polsce, znajduje się w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, sygn. XVII, 14362. Opis bibliograficzny dziełka por. Estreicher, ss. 107—108. Dokładne omówienie twórczości Łaszewskiego wymaga oddzielnego opracowania.

19 ADWO, Acta Capitularia, sygn. T. nr 19, zaświadczenie o studiach w rzymskiej Sapienzie; A. Eichhorn, *Die Prälaten des ermländischen Domkapittels*, s. 338.

20 ADWO, Acta Capitularia, sygn. T. 13, k. 74, 86 „Canonicus Łaszewski parando decreto Venerabilis Capituli circa admissionem sui ad residentiam trimestrem, de procurando intra quatuor menses testimonio Studii Trennalis ab Universitate vel Romana”.

państwowym. Dochodzimy do tego przekonania śledząc działalność Łaszewskiego, jak również jego poprzedników, studiujących w Sapienzie: Mikołaja Pstrokońskiego, Andrzeja Lipińskiego, Stanisława Lubieńskiego. Wszyscy oni byli wybitnymi mężami stanu, którzy jako dyplomaci, sekretarze kancelarii królewskiej, urzędnicy i ministrowie służyli królowi i Rzeczypospolitej²¹. Drugą charakterystyczną cechą rzymskich prawników było umiłowanie historii. Miało na to wpływ niewątpliwie zetknięcie się z relikdami starożytnego Rzymu. Łaszewski w tym kierunku nie wykazał jednak takiego zainteresowania, jak jego poprzednicy ze studiów w rzymskiej Sapienzie, a mianowicie kanonik warmiński Tomasz Treter czy kanonik Stanisław Reszka, którzy powrócili z Sapienzy na Warmię nie tylko jako wykształceni prawnicy, ale i wielbiciele historii²².

W czasie studiów w Poznaniu Łaszewski zdecydował się wstąpić do stanu duchownego i tam 11 maja 1702 roku otrzymał tonsurę. Cztery niższe święcenia przyjął z rąk sufragana poznańskiego, Hieronima Wierzbowskiego²³. Następnie święcenia otrzymał po powrocie do Poznania z trzyletniego pobytu w rzymskiej Sapienzie. 4 września 1707 roku otrzymał subdiakoniat, 8 września diakonat i 12 września tego samego roku święcenia kapłańskie²⁴. Wszystkie święcenia przyjął Łaszewski z rąk sufragana Hieronima Wierzbowskiego. Ponieważ Łaszewski pochodził z diecezji wrocławskiej, dlatego Wierzbowski udzielił mu święceń na podstawie pozwolenia z diecezji wrocławskiej, wydanego przez tamtejszego biskupa, Krzysztofa Antoniego Szembeka.

II. DZIAŁALNOŚĆ ŁASZEWSKIEGO JAKO KANONIKA WARMIŃSKIEGO W LATACH 1709—1730

Łaszewski na kanonika warmińskiego został mianowany przez papieża Klemensa XI (1700—1721) 17 czerwca 1709 roku. Jak dowiadujemy się z prowidji papieskiej, wcześniej był już kanonikiem warszawskim i wrocławskim²⁵. Kto go prezentował na te kanonie, nie wiemy.

Kanonię w kapitule warmińskiej objął Łaszewski po śmierci dziekana kapituły katedralnej, Stanisława z Rupniewa Ujejskiego, który zmarł 3 stycznia 1709 roku²⁶. Ponieważ kanonia w kapitule zawakowała w miesiącu nieparzystym, prawo jej obsadzenia przypadło papieżowi. Papież skorzystał z przysługującego mu prawa i wakującą kanonię powierzył Łaszewskiemu. Prowidzja papieska, powierzająca Łaszewskiemu kanonikat warmiński, została wystawiona w Rzymie przez papieża Klemensa XI 18 czerwca 1709 roku.

Łaszewski jako kanonik po raz pierwszy wystąpił w kapitule warmińskiej

21 H. Barycz, *Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440—1660)*, Kraków 1938, s. 233.

22 Biogram S. Reszki, T. Oracki, op. cit., s. 241; T. Tretera, ibidem, s. 292n.; J. Obłąk, *Historia diecezji warmińskiej*, Olsztyn 1959, s. 77. W Rzymie ks. Jan Preuck ufundował dnia 29 IV 1631 stypendium dla 5—6 studentów, studiujących w Sapienzie na wydziale filozofii, teologii i prawa kościelnego. Łaszewski prawdopodobnie z tego stypendium skorzystał. Stypendium to zapewniało studentowi trzyletnie utrzymanie podczas studiów w Rzymie.

23 ADWO, Archiwum Biskupie, sygn. L. nr 87/3, Łaszewski canonicum et suffraganeum; A. Eichhorn, *Die Prälaten des ermländischen Domkapitels*, s. 338.

24 ADWO, Archiwum Biskupie, sygn. L. nr 87/5, Litterae formatae omnium minorum et sacrum ordinum Perillustrissimi et Reverendissimi Domini Michaeli Remigii Łaszewski; ADWO, Archiwum Biskupie, sygn. L. nr 87/6, Łaszewski canonicum et suffraganeum.

25 Ibidem, sygn. P. nr 73, Provisiae Apostolicae de Canonicatu Varmiensi Remigii Łaszewski.

26 A. Eichhorn, *Die Weihthischehöfe Ermlands*, s. 176.

4 listopada 1709 roku²⁷. Kapituła na generalnym posiedzeniu 15 listopada 1709 roku, przy podziale funkcji na rok następny, powierzyła mu prowadzenie rachunków i nadzór nad konserwacją budynków wikariuszy. Po sprawozdaniu się do Fromborka Łaszewski na wniosek kapituły zamieszkał w budynku po nieznanym nam krewnym, dziekanie Jerzym Wolfie. Kapituła od samego początku darzyła go zaufaniem i już 5 grudnia 1709 roku delegowała go wraz z kanonikiem Szymonem Treterem do przeprowadzenia gruntownej rewizji rachunków kurii św. Michała po śmierci dziekana Wawrzyńca Józefa Nycza²⁸ (zm. 1709). Łaszewski i Treter dobrze wypełnili powierzone im zadanie i już 10 grudnia na posiedzeniu kapituły zdali dokładne sprawozdanie z przeprowadzonej rewizji.

18 czerwca 1710 roku biskup Andrzej Chryzostom Załuski polecił kanonikom Łaszewskiemu i Adamowi Rahdtowi sprawdzenie stanu budynków w Krośnie koło Braniewa, a 4 listopada 1710 roku kapituła powierzyła przeprowadzenie rewizji głównej księgi dochodów i rozchodów biskupstwa, tzw. *Regestri viridis*²⁹. Powierzano mu przeprowadzanie rewizji inwentarza biskupstwa. Inwentarz biskupstwa rewidował Łaszewski w czasie swojego kanonikatu dwa razy. Po raz pierwszy po śmierci biskupa Załuskiego (zm. 1 V 1711), po raz drugi 29 maja 1712 roku. Rewidując inwentarz biskupstwa w szczególny sposób zwrócił uwagę na wszystkie braki i zniszczenia inwentarza, porównał stan obecny z poprzednim. Kapituła 13 września 1713 roku w czasie swojego generalnego posiedzenia powierzyła Łaszewskiemu przeprowadzenie całkowitej reformy akt i ksiąg, umieszczonych w *Regestri viridis*. W niedługim czasie, bo już na posiedzeniu kapituły 3 marca 1714 roku, przedłożył dokładne sprawozdanie z wydatków za lata 1703—1711, które przy pomocy kanonika Wojciecha Grzymały obliczył na podstawie *Regestri viridis*.

Obserwując działalność gospodarczą Łaszewskiego w czasie jego kanonikatu zauważamy, że kilka razy pośredniczył on w różnych sporach. Nie sposób przytoczyć tutaj wszystkich jego interwencji. Przykładowo więc w sierpniu 1714 roku, będąc administratorem komornictwa olsztyńskiego, napominał prefekta bursy w Braniewie, aby dbał o lepsze wyżywienie studentów, jednocześnie troszcząc się, aby dobra kapituły nie były okradane³⁰. Dnia 3 czerwca 1712 roku kapituła zwróciła się z prośbą do Łaszewskiego, aby wyjaśnił sprawę wyposażenia przez żołnierzy carskich koni na łąkach kapituły.

W maju 1712 roku Łaszewski wraz z Wojciechem Hattenem załagodzili spór pomiędzy rzeźnikami Olsztyna a szewcami z Fromborka, dokonali rewizji ich ustaw i wprowadzili poprawki³¹. W tym samym czasie przeprowadził podział byłdła, które w czasie wielkiej zarazy na Warmii pozostało bezpieczne, pomiędzy mieszkańców biskupstwa.

Łaszewski był bardzo bliskim i zaufanym współpracownikiem biskupów Andrzeja Chryzostoma Załuskiego, Teodora Andrzeja Potockiego i Krzysztofa Andrzeja Szembeka. U ich boku prowadził owocną działalność polityczną. Gdy został kanonikiem Warmii, diecezją zarządzał Załuski. Był to okres dla biskupa i diecezji dość ciężki ze względu na toczącą się wojnę północną (1701—1721).

27 ADWO, Acta Capitularia, sygn. T. 13, k. 75, Protokół z ogólnego posiedzenia kapituły 15 XI 1709 r.

28 Ibidem, k. 79.

29 Ibidem, k. 80, Sprawozdanie z posiedzenia kapituły 4 XI 1710 r.: „ad revisionem *Regestri viridis* deputantur Rahdt et Łaszewski”.

30 Ibidem, k. 244 nn. W tym czasie Łaszewski był administratorem komornictwa olsztyńskiego.

31 Ibidem, k. 157—158.

Biskup Załuski musiał udać się poza granice diecezji. Szwedzi prześladowali go za wierność królowi polskiemu Augustowi II Sasowi oraz za wysiłki na sejmie lubelskim, aby pogodzić opozycję z królem. Stanowisko biskupa nie odpowiadało polityce króla szwedzkiego Karola XII do tego stopnia, że za jego głowę wyznaczył nawet nagrodę. W październiku 1703 roku Załuski dzięki życzliwości przyjaciół uniknął szwedzkiej zasadzki. Był on w pewnym stopniu uzależniony od króla Augusta II Sasa, jako że 27 listopada 1702 roku otrzymał od króla po śmierci Grzegorza Denhoffa pieczęć większą koronną. Nic więc dziwnego, że biskup wobec króla czuł się zobowiązany, jednak niezależny, jak przystało na „księcia Warmii”. Kiedy zaszła potrzeba obrony Warmii przed nadużyciami wojsk saskich, biskup w towarzystwie kanoników Szembeka i Sieniawskiego interweniował u króla Augusta II w sprawie wycofania wojsk z Warmii. Klęska Szwedów pod Połtawą 8 lipca 1709 roku pozwoliła biskupowi powrócić na Warmię i zająć się odbudową zniszczonych miast i wsi diecezji. Do tej trudnej pracy dobrał sobie Załuski współpracowników. Jednym z nich był Łaszewski. Na życzenie biskupa kapituła posłała Łaszewskiego na sejmik pruski do Grudziądza³². Na ogólnym posiedzeniu 22 stycznia 1710 roku kapituła podziękowała mu za udział w sejmiku grudziądzkim i zaproponowała udział w sejmie warszawskim, na którym miał zabiegać w sprawach diecezji. Łaszewski propozycję przyjął i udał się do Warszawy³³.

14 stycznia 1710 roku kapituła wysłała go — jako swego pełnomocnika — na sejm do Radomia. Misja Łaszewskiego do Warszawy i Radomia nie przyniosła oczekiwanych przez kapitułę rezultatów. Łaszewski na posiedzeniu kapituły 16 maja 1710 roku zaznaczył, że sprawa podatków dla diecezji nie została załatwiona, ponieważ komisja sejmowa w Radomiu, mająca między innymi ustalić podatki, została odroczone do następnego roku.

Biskup Załuski listem z 23 maja 1710 roku, przesłanym do kapituły, prosił o przysłanie do Lidzbarka dwóch kanoników. Kapituła na generalnym posiedzeniu 31 maja 1710 roku postanowiła wysłać Grzymałę i Łaszewskiego, zlecając im, aby podziękowali mu w imieniu kapituły za okazywaną jej troskę. Biskup Załuski po tej wizycie Łaszewskiego w Lidzbarku ponownie prosił kapitułę, aby delegowała go do Lwowa w sprawach dotyczących kontrybucji oraz komisji zimowej, która prawdopodobnie miała zająć się utrzymaniem i zakwaterowaniem na okres zimy rosyjskiego wojska. Kapituła tym razem nie chciała spełnić prośby biskupa, a Łaszewskiemu odradzała wyjazd do Lwowa. Ostatecznie Łaszewski do Lwowa nie pojechał.

14 stycznia 1711 roku kapituła delegowała Łaszewskiego wraz z kanonikiem Grzymałą ponownie do biskupa³⁴. Na ogólnym posiedzeniu kapituły 10 stycznia 1711 roku przeczytano list biskupa z zawiadomieniem, że sam delegował Łaszewskiego do cara Piotra Wielkiego w celu anulowania moskiewskiej kontrybucji, nałożonej na diecezję³⁵. Kapituła, niezadowolona, że Łaszewski pojechał bez jej zgody, i że będzie musiała pokryć koszty podróży, otrzymałszy list od Łaszewskiego z 23 stycznia 1711 roku z miejscowości Boczko, w którym powiadomił, że cara nie zastał i musi jakiś czas tam zaczekać, natychmiast postanowiła go odwołać, aby się nie narażać na większe koszty³⁶. Jednocześnie, aby się zabezpieczyć na przyszłość, kapituła postanowiła, że

32 Ibidem, k. 83.

33 Ibidem, k. 84.

34 Ibidem, k. 109.

35 Ibidem.

36 Ibidem, k. 100.

biskup nie będzie mógł posyłać Łaszewskiego na żadne delegacje bez wyrażonej jej zgody. Ta ostrożność była już zbyt duża, ponieważ biskup Załuski zmarł 1 maja 1711 roku w Dobrym Mieście, gdzie też został pochowany.

Następcą Załuskiego został Teodor Andrzej Potocki (1711—1724), który, podobnie jak jego poprzednik, nadal darzył Łaszewskiego wielkim zaufaniem.

Położenie Warmii na początku rządów Potockiego było nadal trudne. Nowy biskup był zmuszony do ciągłych wyjazdów do Warszawy, aby tam zabiegać o złagodzenie ciężarów wojennych, pod jakimi ugięła się Warmia, na terenie której stacjonowały cztery regimenty wojsk saskich. Sytuacja Warmii uległa dalszemu pogorszeniu, gdy na jej terenie pojawiły się ponownie wojska rosyjskie, nakładając na diecezję nowe podatki.

Sprawa kontrybucji pozostawała jeszcze przez kilka lat główną bolączką Warmii, a Łaszewski jako delegat kapituły jeszcze wiele razy zabiegał o jej zmniejszenie. W kilka dni po śmierci Załuskiego (zm. 1 V 1711), 9 maja 1711 roku kapituła na generalnym zebraniu przeczytała list Łaszewskiego z zawiadomieniem, że brygadier moskiewski w Elblągu nakazał, aby biskup i kapituła zapłacili podatek z 300 łanów³⁷. Dla wyniszczonej diecezji było to ogromne obciążenie, tym bardziej że nie była to pierwsza kontrybucja. I tak dla przykładu, diecezja w styczniu 1704 roku musiała zapłacić Szwedom 377 255 florenów, a kupcy z tytułu prowadzenia handlu — 42 000 florenów³⁸. Dlatego też kapituła wiadomość o nowej kontrybucji przyjęła z wielkim ubolewaniem i ponownie zwróciła się do Łaszewskiego, aby w towarzystwie kanonika Rahdta udał się do Elbląga i prosił tamtejszego komendanta moskiewskiego garnizonu o zniesienie nałożonego podatku. 12 października 1711 roku Łaszewski pojechał do Elbląga uzyskując zredukowanie objętych taryfą podatkową łanów z 300 do 187. Kapituła to nie zadowolilo, wobec czego Łaszewski udał się z ponowną misją do Elbląga; tym razem wypadła ona nader pomyślnie. Kapituła 29 października na generalnym posiedzeniu podziękowała mu za trud wyjazdów do Elbląga i owocne załatwienie sprawy, a 1 listopada wysłała go do Elbląga, aby podziękował komendantowi za chwilowe zniesienie kontrybucji.

Pod koniec czerwca 1713 roku Łaszewski jeździł do biskupa Potockiego do Warszawy, aby dokładnie zapoznać go z pertraktacjami z komendantem rosyjskim w sprawie podatku, ale i sam biskup niewiele mógł zdziałać, bo Łaszewski listem z 3 września 1713 roku powiadomił kapitułę, że tzw. kontrybucja saksońska z diecezji w wysokości 15 000 florenów ma być wypłacona magistratowi Elbląga w ciągu 10 dni ze skarba diecezji³⁹. Jednak i tym razem kontrybucji nie zapłacono, bo w następnym roku Łaszewski przebywając na sejmie w Warszawie, 13 października 1714 roku powiadomił kapitułę, że tytułem kontrybucji saksońskiej ma zapłacić magistratowi Elbląga 37 000 florenów, a więc w ciągu roku suma ta wzrosła o ponad połowę.

W tym czasie król August II obawiając się Szwedów zwrócił się do stanów pruskich, aby ustaliły nowy podatek na zaciąg wojska. Biskup Potocki zwołał sejmik pruski do Malborka na 15 lutego 1715 roku. Uczestniczył w nim także Łaszewski. Sejmik jednak nie przyniósł oczekiwanych rezultatów i rozwiązał się już następnego dnia. Ponieważ pieniądze były potrzebne, Potocki

³⁷ Ibidem.

³⁸ A. Szorc, *Losy biskupstwa warmińskiego w dobie wojny północnej (1700—1711)*, Studia Warmińskie, t. 2, 1965, ss. 67, 78; J. Obląk, op. cit., ss. 37—39.

³⁹ ADWO, Acta Capitularia, sygn. T. 13, k. 218.

ARISTOTELES

AD FAMAM & SVBLIME NOMEN
JLLVSTRISSIMI DOMINI

D. REMIGIANI
L V D O V I C I

B Y S T R A M
S V C C A M E R A R I I
P O M E R A N I Æ

Sobovidzensis, Radzinensis, &c.

C A P I T A N E I

Terrarum Prussiz COMMISSARIJ

PROPVGNATVS

A devinctissimo & Stipendiario Tanto Nomini
Nepote suo.

A. R. D. D. REMIGIANO MICHAELE
L A S Z E W S K I

In Aula Coll. Popsn. Soc: JESU

Anno propugnatae in terris æternæ Sapientiz
1702. Mensis Iulij

0.266

Strona tytułowa pracy Łaszewskiego *Aristoteles ad famam*

COLUMNA EXCELSA. ECCLESIAE,

Plus Ultra

In altum Honoris affurgens,
Pro Pontificio Triregno,
In Avita TURRIUM LASZEWSCIARUM
Triade,
Tergenino Coronata Diademate,
Profapiz, Virtutum & Honoris;

Atq;
Sub solemnem Sacræ Inaugurationis Apotheosim
II LUSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI DOMINI

D. MICHAELIS
R E M I G I I
L A S Z E W S K I

DEI, & Apostolicæ Sedis Gratia
EPISCOPI MACRENSIS
SUFFRAGANEI ET PRÆPOSITI
V A R M I E N S I S,

Inter publicos gestientis Populi applausus
Panegyrica Delineatione
R E M O N S T R A T A

Anno Domini
M. D. C C X X X.

Typis Collegii Brunsvbergenfis Societatis JESU.

* Ex Propheta S. Misachia post Militem in Bello Benedictum XIII., Pontificem Sædem occupat Columna Excelsa.

Michał Remigiusz Łaszewski

173

Strona tytułowa pracy Łaszewskiego *Columna excelsa Ecclesiae*

zwołał kolejny sejmik warmiński na 27 marca do Lidzbarka⁴⁰. W Lidzbarku podatek ustalono w obecności kanoników Izydora Kajetana Magnaniniego i Łaszewskiego.

Kiedy Potocki na wezwanie Augusta II udał się do Warszawy, zabrał ze sobą Łaszewskiego w roli doradcy. Ich pobyt w Warszawie trwał kilka miesięcy, a celem tej podróży były sprawy podatkowe diecezji, związane z utrzymaniem wojsk saskich. Król August II obiecał, że wojska saskie nie wejdą na Warmię i że podatki na ich utrzymanie zostaną zniesione. Obawiając się jednak Szwedów obietnic tych nie dotrzymał.

Największym wyróżnieniem dla Łaszewskiego za rządów Potockiego było powierzenie mu w czasie nieobecności biskupa urzędu administratora diecezji. Po raz pierwszy Łaszewski pełnił tę funkcję w 1720 roku⁴¹. Sytuacja polityczna zmuszała biskupa do częstych wyjazdów poza granice diecezji, zwłaszcza do Warszawy⁴². Według statutów kapituły każdy biskup wyjeżdżając w dalszą podróż, zwłaszcza poza granice diecezji, był zobowiązany na czas swojej nieobecności mianować 2 zastępców w administrowaniu sprawami diecezji tak we władzach duchownych, jak i świeckich. Funkcję administratora mógł powierzyć tylko i wyłącznie jednemu z członków kapituły⁴³. O tym, jak ceniono sobie urząd administratora i jak skrupulatnie przestrzegano przepisów odnośnie do tego stanowiska, świadczy fakt, jaki miał miejsce po wyjeździe Potockiego do Warszawy 12 grudnia 1712 roku. Nie znając dokładnie praw kapituły zastępstwo w sprawach duchownych powierzył on wówczas dobromiejskiemu prepozytowi kolegiackiemu, Krzysztofowi von Stösselowi, a kanonika Jana Wojciecha von Hattena zamianował administratorem diecezji w sprawach świeckich. Nominacja Stössela nastąpiła wbrew kapitulnym statutom, ponieważ nie był on fromborskim kanonikiem. Gdy kanonicy Dominik Sieniński i Kajetan Magnanini przyjechali do Warszawy i przedstawili biskupowi całą sprawę, Potocki odwołał Stössela, przekazując zarząd sprawami duchowymi kanonikowi von Hattenowi, który od tej chwili rozporządzał zarówno w sprawach duchowych, jak i świeckich. Biskup Potocki często wyjeżdżał poza granice i kiedy opuszczał diecezję w 1720 roku i latach następnym, ceniąc sobie zdolności administracyjne kanonika Łaszewskiego właśnie jemu powierzał stanowisko administratora diecezji zarówno w sprawach duchowych, jak i świeckich⁴⁴, a nie sufraganowi Janowi Franciszkowi Kurdwanowskiemu. Łaszewski był administratorem diecezji latem i jesienią 1721 roku⁴⁵.

3 sierpnia 1721 roku zmarł arcybiskup gnieźnieński Stanisław Szembek. Na wakującą gnieźnieńską stolicę biskupią wybrano biskupa warmińskiego, Teodora Potockiego, który przenosząc się z Warmii do Gniezna powierzył Łaszewskiemu urząd administratora diecezji do chwili wyboru nowego biskupa. Łaszewski pozostawał na tym urzędzie do 1724 roku, tj. do chwili przybycia na Warmię nowego biskupa ordynariusza, Krzysztofa Andrzeja Szembeka.

⁴⁰ Ibidem, Liber epistolarum capitularium 1725–1740, sygn. Ab 25, k. 183 nn.; A. Eichhorn, *Theodor Andreas Potocki*, ZGAE, Bd. 2, 1863, s. 76.

⁴¹ ADWO Ab 30, Liber epistolarum capitularium; A. Eichhorn, *Geschichte des Ermlands*, ss. 151–153.

⁴² Ibidem.

⁴³ A. Eichhorn, *Theodor Andreas Potocki*, ss. 62–63; A. Szorc, *Z działalności kościelnej*, s. 61.

⁴⁴ ADWO, Acta Capitularia, sygn. T. 14, k. 280. „Canonicus Łaszewski uti administrator episcopatus legit”.

⁴⁵ A. Eichhorn, *Die Wethrbischöfe Ermlands*, s. 155.

W czasie swego administrowania diecezją, na zlecenie przebywającego w Warszawie biskupa Potockiego, w 1723 roku Łaszewski położył kamień węgielny pod kościół przy kolegium jezuitów w Braniewie, co nastąpiło 11 lipca 1723 roku w obecności członków zakonu jezuitów oraz alumnów papieskiego seminarium i licznie zgromadzonych na tę uroczystość mieszkańców Braniewa⁴⁶. Według źródeł kamień węgielny położył Łaszewski „z prawej strony ołtarza w kierunku ogrodu kolegium”. On również dokonał konsekracji tego kościoła 2 września 1731 roku w obecności warmińskiego kustosa Wojciecha Grzymały, dziekana z Braniewa i kanonika z Dobrego Miasta Jana Dromlera, prowincjała jezuitów Jerzego Barszcza oraz w obecności licznie zgromadzonego duchowieństwa, wielu zakonników i mieszkańców Braniewa⁴⁷. Tego samego dnia Łaszewski konsekrował także ołtarz, wkładając doń relikwie świętych męczenników Feliksa i Adaukta⁴⁸.

Uwieńczeniem dotychczasowej pracy było napisanie przez Łaszewskiego dzieła pt. *Columna excelsa Ecclesiae*. Panegiryk ten wydała drukarnia w Braniewie w 1730 roku⁴⁹. W panegiryku autor sławi czyny i zalety swojej rodziny oraz znających z grona fromborskiej kapituły. Wychwala i wynagradza wierszami: Wojciecha Grzymałę, Jerzego i Jana Łaszewskich, Jerzego Wolfa — dziekana kościoła katedralnego we Fromborku, Justynę z Bystramów Łaszewską — swoją matkę, Konstancję Łaszewską — zakonnicę z klasztoru sióstr trydek w Gdańsku, Bernarda Łaszewskiego, Ludwika Łaszewskiego — sędzię mirachowskiego, Michała i Ignacego Czarlińskich — przyjaciół z fromborskiej kapituły. Na koniec wychwala papieża Klemensa XI, któremu osobiście wiele zawdzięczał.

III. ŁASZEWSKI — BISKUPEM POMOCNICZYM WARMIŃSKIM I JEGO DZIAŁALNOŚĆ NA TERENIE DIECEZJI WARMIŃSKIEJ W LATACH 1730—1746

Biskupów pomocniczych na Warmii mianowała Stolica Apostolska na wniosek biskupa ordynariusza i za zgodą króla⁵⁰, przy czym stanowisko to w diecezji warmińskiej nie było znane od początków jej utworzenia aż do końca XV wieku⁵¹. Nie posiadało ono osobnego uposażenia i przeważnie w bulli nominacyjnej wyznaczano wysokość uposażenia, które zwykle pochodziło z dóbr biskupa ordynariusza, stąd biskupi warmińscy nie dobierali sobie w większości przypadków biskupów pomocniczych, aby nie ponosić kosztów ich utrzymania. Często zdarzało się, że w diecezji przez dłuższy czas nie było biskupa pomocniczego, co na pewno miało niekorzystny wpływ na życie duchowe diecezji, jako że biskupi ordynariusze Warmii bardzo często dłużej lub krócej przebywali poza granicami diecezji. Pierwszym biskupem pomocniczym

46 A. Eichhorn, *Der dritte Bau, die jetzige Kreuzkirche*, ZGAE, Bd. 23, 1929, s. 240.

47 ADWO, Varia 23, Acta pontificalia des suffragans und propstes von Ermland Michał Remigiusz Łaszewski 1730—1746, s. 108: „Mensis septembris consecrata est ecclesia Patrum Societatis Jesu extra civitatem Brunbergensem sita, in honorem Sanctae Crucis Salvatoris D. N. J. C. et Sancti Joannis Nepomuceni”.

48 A. Eichhorn, *Der dritte Bau*, ss. 242—243.

49 Pełny opis bibliograficzny podaje Estreicher, s. 108.

50 A. Szorc, *Z działalności kościelnej*, s. 54.

51 J. Obłąk, op. cit., s. 30.

Warmii był Jan biskup symbaleniński, bliżej nam nie znany, który był pomocnikiem biskupa Łukasza Watzenrodego⁵².

Łaszewski stanowisko pomocniczego biskupa objął po swoim poprzedniku, Janie Franciszku Kurdwanowskim (1713—1729). Łaszewski jako kanonik i kustosz warmiński należał do bliskich współpracowników biskupa Szembeka, który podupadłszy na zdrowiu zaczął się rozglądać za pomocnikiem i kandydatem na wakujące stanowisko prepozyta i pomocniczego biskupa.

Król August II skorzystał z przysługującego mu prawa i na prośbę Szembeka zaprezentował na to stanowisko Łaszewskiego. 14 marca 1730 roku król August, bawiąc w Saksonii, przesłał z Drezna kapitule nominację dla Łaszewskiego powierzając mu godność prepozyta⁵³. Przebywający natenczas w Krakowie Szembek przesłał stamtąd kapitule pismo, polecając jej, aby w jego imieniu instalowała Łaszewskiego na stanowisko prepozyta. Kapituła rozporządzenie spełniła według woli biskupa nie robiąc żadnych zastrzeżeń⁵⁴. Instalacji dokonano w obecności świadków: Walentego Mączyńskiego — diakona, Ignacego Radygka — subdiakona oraz wikariuszy kościoła katedralnego i innych świadków, których imion nie znamy⁵⁵. Początkowo Łaszewski zazwyczaj towarzyszył biskupowi Szembekowi w długotrwałych podróżach, najczęściej do Warszawy, Krakowa i Częstochowy⁵⁶. W końcu maja 1730 roku wrócił z biskupem na Warmię, by po niedługim czasie ponownie wyruszyć na sejmik do Grodna, wyznaczony na 22 września 1730 roku.

Biskup Szembek już w czasie swego pobytu w Krakowie w styczniu 1730 roku poprosił króla Augusta II o wyrażenie zgody na objęcie przez Łaszewskiego stanowiska pomocniczego biskupa Warmii. Nominacja na to stanowisko wymagała zgody króla, papieża oraz symbolicznej zgody kapituły. Kto prowadził starania o zatwierdzenie w Rzymie — nie wiemy wobec braku dokumentów.

Podczas pobytu w Grodnie Szembek zamierzał dokonać konsekracji Łaszewskiego na pomocniczego biskupa Warmii, ale do tego nie doszło, ponieważ nominat nie otrzymał na czas bulli papieskiej. Przyszła ona dopiero w połowie listopada, gdy biskup wraz z Łaszewskim wrócili na Warmię, jako że sejm w Grodnie szybko się rozwiązał. Konsekracja Łaszewskiego na pomocniczego biskupa Warmii, której dokonał osobiście biskup Szembek, odbyła się 6 grudnia 1730 roku w Lidzbarku Warmińskim⁵⁷. Natomiast pierwsze nabożeństwo

52 A. Eichhorn, *Die Wethbtschöfe Ermlands*, s. 140. Biskup Jan był proboszczem w Kwiwitach; por. A. Szorc, *Z działalności kościelnej*, s. 57; H. Schmauch, *Das Präsentationsrecht des Polenkönigs für frauenburger Dompropstet*, ZGAE., Bd. 26, 1936, s. 102; A. Rogalski, *Kościół Katolicki na Warmii i Mazurach*, Warszawa 1956, ss. 207—208.

53 ADWO, Acta Capitularia, sygn. T. 15, k. 310; ponadto ibidem, sygn. L. 87, nr 13, Łaszewski canonicum et suffraganeum.

54 Ibidem, nr 6: „quomodo anno salutis millesimo septingentesimo trigentesimo die vero decimo nona mensis aprilis Perillustrissimus et Reverendissimus Dominus Josephus Hugenin canonicus Varmiensis nomine et pro parte Illustrissimi et Reverendissimi Domini Michaelis Remigii Łaszewski custodis canonici Varmiensis tamquam a Sua Illustrissima Reverendissima Dignitate ante infrascripta plenipotens Speciali”.

55 Ibidem, nr 10.

56 Ibidem, Ab 30, Liber epistolarum capitularium 1725—1740, k. 188. Łaszewski u boku biskupa Szembeka w 1730 r. odbył podróż do Częstochowy, Krakowa i Warszawy. Swoje spostrzeżenia przekazywał listownie kapitule. 9 II 1730 r. pisał: „hinc post finitas conferentias Czenstochoviam abire, ibidemque in certa portae Archivi Regni deposita, documenta pro limitibus regundis inter Podollam, Valachiam et Ukrainam, nec non inter maiorem Poloniam, et Silesiam inquirere”.

57 C. P. Woelky, *Archivum vetus et novum Ecclesiae Archiepiscopalis Heilsbergensis a P. R. D. Georgio Adalberto Helde, Can. Culm. Archipresbytero Parocho Heilsbergensi collectum, Monumenta Historiae Varmiensis*, Bd. 8, Braunsberg 1889, s. 667.

pontyfikalne Łaszewski jako biskup pomocniczy odprawił 25 grudnia 1730 roku w uroczystość Bożego Narodzenia.

Jednym z bardzo ważnych środków, którymi biskupi oddziaływali na sprawy diecezji, a zwłaszcza na życie duchowe wiernych, były ich czynności wynikające z sakry biskupiej, czyli tak zwane pontyfikalie⁵⁸.

Pośród działalności pontyfikalnych Łaszewskiego warto zwrócić uwagę na dokonane przez niego chrzty konwertytów. Na terenie diecezji warmińskiej była spora część katolików, którzy wraz z Zakonem Krzyżackim w 1525 roku odpadli od Kościoła i zdani byli na łaskę swoich luterzańskich władców. Katolicy w diasporze diecezji warmińskiej prowadzili ożywioną działalność misyjną, powodując liczne konwersje. Biskup udzielał często pomocy materialnej tym, którzy z powodu przejścia na katolicyzm opuszczali swoje posiadłości i przenosili się na Warmię. W diecezji walczone o każdego katolika, skutkiem czego więcej było nawróceń niż apostazji⁵⁹. Łaszewski po objęciu stanowiska pomocniczego biskupa udzielił chrztu dwóm konwertytom: 9 listopada 1733 roku konwertytce Mariannie Reginie (świadkami chrztu byli kanonik warmiński Accaramboni i hrabina Regina Weissin), drugiego — 22 sierpnia 1733 roku w katedrze fromborskiej Salomonowi Leonowi Habreg, który ochrzcił się jako Bernard Godfryd. Świadkami tego chrztu było dwóch kanoników oraz matka biskupa, Justyna Łaszewska⁶⁰.

Sakramentu bierzmowania udzielił Łaszewski po raz pierwszy 8 kwietnia 1731 roku w miejscowości Purda Wielka. Bierzmował dość często. Z „Acta pontificalia des suffragans und propstes von Ermland Łaszewski 1730—1746” wynika, że z rąk biskupa Łaszewskiego w latach 1731—1746 sakrament bierzmowania otrzymało 16 496 osób.

Również święceń biskup Łaszewski udzielał bardzo dużo, począwszy od tonsury aż do kapłańskich włącznie. Z akt wynika, że najczęściej udzielał święceń niższych. Łaszewski udzielał święceń nie tylko alumnom diecezji warmińskiej, ale i alumnom innych diecezji, a zwłaszcza — dawnej sambijskiej, pomezjańskiej, chełmińskiej, wrocławskiej, oraz alumnom z zakonu jezuitów i bernardynów. Święceń udzielał przeważnie w katedrze fromborskiej, były jednak przypadki, kiedy udzielał święceń i w kościołach parafialnych. Łaszewski poza udzielaniem chrztów, bierzmowania, święceń, korzystając z uprawnień biskupich, często konsekrował lub poświęcał wiele różnych przedmiotów czy naczyń liturgicznych. Większość jego konsekracji i poświęceń zostało spisanych w „Aktach pontyfikalnych” pod wspólnym tytułem: „Consecratione, litarum, altarium, portatiliun, calicum et patenarum, pexidum et campanarum”. Łącznie dokonał 40 konsekracji, przeważnie kielichów, paten, portatyli, ołtarzy, vasculum, monstrancji wraz z melchizedechami, naczyń na oleje chorych, kościołów i dzwonów.

Przez ostatnie trzy lata swego życia Łaszewski staje się mniej aktywny w swojej działalności kościelnej, więcej czasu poświęca sprawom majątkowym. Przyjrzyjmy się jego stosunkowi do swego ekonomy, zarządcy dóbr Józefa Owsienickiego.

Adam Józef Owsienicki należał do grona osób najbliższych związanych z biskupem Łaszewskim, bo albo przebywał u biskupa, albo kontaktował się z nim

58 A. Szorc, *Z działalności kościelnej*, s. 47.

59 Tenże, *Diaspora diecezji warmińskiej za biskupa Andrzeja Chryzostoma Załuskiego (1689—1711)*, Studia Warmińskie, t. 3, 1966, ss. 70—71.

60 ADWO, *Varia* 23, *Acta pontificalia*, s. 2.

listownie. Łaszewski w 1733 roku uczynił go ekonomem swoich dóbr Pajtuny, położonych w komornictwie olsztyńskim. Owsienicki zarządzał powierzonym mu majątkiem do 1 lutego 1739 roku, kiedy to Łaszewski odebrał mu zarząd majątkiem i rozkazał opuścić posiadłość, konfiskując cały jego majątek w Pajtunach. Przyczyną takiej decyzji biskupa był donos mieszkańców Pajtun i okolicznych wiosek, oskarżających fałszywie Owsienickiego o nieuczciwość wobec biskupa. O niewinności swego ekonomy przekonał się Łaszewski dopiero w 1743 roku i postanowił go przeprosić. W liście z 24 sierpnia 1743 roku, adresowanym do Owsienickiego, przeproszał go, wyjaśniając, czym kierowali się ludzie, oskarżając Owsienickiego o nieuczciwość. Otóż Owsienicki wypożyczał mieszkańcom Pajtun i okolicznych wiosek oraz mieszkańcom Olsztyna biskupie zboże pod warunkiem, że oddadzą na czas. Dłużnicy z Olsztyna umyślnie pozbyć się Owsienickiego, aby tym sposobem nie rozliczać się z zaciągniętego długu. Bawiąc na zamku w Olsztynie Łaszewski dowiedział się o nikczemnym podstępnie dłużników. W dalszej części swego listu Łaszewski zaprosił Owsienickiego, aby na zimę 1743 roku powrócił do Pajtun, obiecując ekonomowi zwrot lub równowartość w pieniądzech za rzeczy, które zostały mu zabrane, gdy opuszczał Pajtuny. Jako wynagrodzenie zaproponował Owsienickiemu 200 zł, zaś za rzeczy zaginione obiecał trochę białizny w formie obrusów, ręczników i serwet. Jednakże z następnego listu Łaszewskiego do Owsienickiego wynika, że ten zaproszenia do Pajtun nie przyjął. Łaszewski w liście z 18 lutego 1744 roku ponownie zwrócił się do Owsienickiego, aby zechciał przyjechać do Olsztyna i odebrać wypożyczone przez siebie zboże, którego dłużnicy z Olsztyna nie chcą zwrócić. Czy Owsienicki usłuchał biskupa Łaszewskiego i do Olsztyna przyjechał — nie wiemy. W dalszej części wspomnianego listu Łaszewski pisał, że obiecanych 200 zł i rekompensaty za utracony majątek na razie nie będzie mógł dać, bowiem „Bóg Najwyższy różnemy nawiedzić mię raczył przypadkami, że nie jestem in statu, abym zadosyć Jegomości mógł uczynić w zaplaceniu dwóch set złotych i wydaniu białiznów”⁶¹. Jakże to były przypadki, trudno powiedzieć, ale na podstawie innych listów można wnioskować, że Łaszewski w tych latach bardzo się zadłużył i spłacał długi. 4 czerwca 1742 roku kupił on od stolnika nowogrodzkiego Władysława Zawadzkiego i jego żony Febronii z Bąkowskich wioski Radzinowo i Gazewo, leżące w województwie chełmińskim⁶². Kontraktem w Linowcu z 4 czerwca 1742 roku Łaszewski zobowiązał się zapłacić za ten majątek 44 tysiące pruskiej monety. Zawarcie wspomnianego kontraktu wyjaśnia, dlaczego nie mógł on dać Owsienickiemu obiecanej sumy, ale przyrzekł, że dług jak najszybciej spłaci, a gdyby tego sam nie zdążył uczynić, spłacenie długu poleci wykonawcy swego testamentu, kanonikowi Ignacemu Czarlińskiemu. Trzeba tu dodać, że biskup dotrzymał częściowo danej Owsienickiemu obietnicy. Z notatki, sporządzonej 17 lutego 1746 roku wynika, że Owsienicki otrzymał 10 złotych.

Spłacenia reszty długu domagał się Owsienicki już od wykonawców testamentu Łaszewskiego. W notatce z 1 lutego 1739 roku Owsienicki pisał, iż rzeczy, które zostały w skrzyniach po jego odejściu z Pajtun, Łaszewski rozkazał złożyć u niejakej Pankowskiej. Kiedy odbierał skrzynie, brakowało

⁶¹ Ibidem, Scripta den Bischof Mich. Rem. Łaszewski, List Łaszewskiego do Owsienickiego z 24 VIII 1743 r.

⁶² Ibidem, Propst Michael Remigius Łaszewski, Bischof v. Macra/Contractus emptionis bonorum Radzinowo, Gazewo.

w nich wielu rzeczy. Do zaginionych zaliczył różnego rodzaju tkaniny, przędę, len, futra, żelazo, sprzęt domowy. Zaginione rzeczy przeliczył Owsienicki na pieniądze i zażądał za nie od Łaszewskiego 413 zł i 21 gr. Prócz tego Owsienicki wymienia cały szereg zasług, za które nie otrzymał wynagrodzenia. Zarząd majątkiem Pajtuny objął on w 1733 roku, ale wyświadczał przysługi biskupowi Łaszewskiemu już o wiele wcześniej (np. pisze w swoich notatkach, że biskup jest mu winien za zasługi za rok 1732, gdy przebywali razem we Fromborku. Sumy, jaka mu się za ten rok należała, nie pamiętał, ale dodaje, że ma zaufanie do biskupa, który go nigdy nie skrzywdził i nie skrzywdzi. Warto tu przypomnieć, że notatka była pisana po zwolnieniu Owsienickiego ze stanowiska ekonoma Pajtun). Zachował się wykaz należności, jakie Łaszewski był winien Owsienickiemu za zarząd majątkiem Pajtuny⁶³: 1733 — 150 zł; 1744 — 150 zł; 1745 — 150 zł; 1746 — 150 zł, 1747 — 50 zł, razem 650 zł. Owsienicki dodaje, że w czasie zarządzania wziął z biskupich dóbr 307 zł, dlatego do wypłaty pozostaje jeszcze 342 zł, jak również za nie zapłacone usługi 216 zł i 7 gr oraz za zaginione rzeczy 412 zł i 12 gr⁶⁴.

Z treści innej notatki, pisanej w 1746 roku we Fromborku, wynika, że już po śmierci Łaszewskiego (zm. 2 X 1746) Owsienicki stwierdzał, że kanonik Ignacy Czarliński, wykonawca testamentu Łaszewskiego, przekazał mu sumę 500 zł. Obok tej notatki znajduje się druga, pisana również we Fromborku i dotycząca tej samej sprawy, tj. 500 zł przekazanych mu przez kanonika Ignacego Czarlińskiego, z której wynika, że wspomniane 500 zł stanowi równowartość zaginionych rzeczy Owsienickiego w Pajtunach⁶⁵. Owsienickiego nie satysfakcjonowała suma 500 zł, stąd widząc, że egzekutorzy testamentu nie spieszą się z wyrównaniem mu należności, szukał protekcji u niejakiego Łebińskiego z Nieradowa. W liście do kanonika Krasieńskiego Łebiński wspomina, że zgłosił się do niego Owsienicki, który był kiedyś jego oraz biskupa Łaszewskiego ekonomem, prosząc o wstawiennictwo, aby egzekutorzy testamentu wyrównali mu zaciągnięty przez Łaszewskiego dług, na który już bardzo długo czeka i jest w wielkiej potrzebie: „abyś onemu podał rękę swą Pańską, żeby mógł swoje odebrać, gdyż teraz chudy pacholek służy nie ma, z grosza żyć murzy świadczoną onemu w tym łaskie WWM Panu Bóg sowice nagrodzi”⁶⁶. Czy protekcja Łebińskiego pomogła, tego nie wiemy. Należy przypuszczać, że nie. Wskazuje na to następny list Owsienickiego, napisany 7 marca 1750 roku w Krasnogórze. Zwrócił się w nim ponownie o zwrot zaciągniętego przez Łaszewskiego długu. Na wstępie przepraszał, że tak często się naprzykrza, ale jest w wielkiej potrzebie. Wydał za mąż córkę za Karola Strzeszewskiego, który dopomina się o posag (wynosił on 600 zł). W dalszej części listu Owsienicki wspominał, że doszły go wieści, jakoby majątek Łaszewskiego, Pajtuny, nie był jeszcze sprzedany, dlatego też w ostateczności, gdyby nie mógł dostać pieniędzy, prosi o prowizję na ten majątek⁶⁷. Czy i tym razem

⁶³ Ibidem, faszcykuł akt nieoznaczonych, Scripta des Bischofs Mich. Rem. Łaszewski, List J. Owsienickiego do Łaszewskiego z 1 II 1739 r.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem, Oświadczenie na piśmie J. Owsienickiego, że otrzymał od kanonika I. Czarlińskiego 500 zł.

⁶⁶ Ibidem, faszcykuł akt nieoznaczonych, Briefe des Propstes Mich. Łaszewski bischofs von Macra, an das Domkapitel, Łebiński do kanonika I. Czarlińskiego, Nieradowo, 28 IX 1746 r.

⁶⁷ Ibidem, faszcykuł akt nieoznaczonych, Scripta des Bischofs Mich. Rem. Łaszewski, J. Owsienicki do kanonika I. Czarlińskiego, Krasnogóra 7 III 1750 r.

dług zaciągnięty przez Łaszewskiego został Owsienickiemu spłacony, nie wiemy, gdyż żadnych więcej notatek na ten temat nie ma.

Łaszewski swoje życie zakończył 17 października 1746 roku we Fromborku. W testamentie, sporządzonym w 1727 roku życzył sobie, aby pośmiertne epitafium umieszczone nad jego grobem było następującej treści: „LAPIS HIC POSITUS AD MEMORIAM P.R.P. MICHAELIS REMIGII ŁASZEWSKI CUSTODIS CANONICI VARMIENSIS, QUI HUIC CATHEDRALI VARMIENSIS ECCLESIAE PER ANNOS TOT SERVAVIT ET ANNO... DIE... IN DOMINO OBIIT, HUIC LECTOR DEVOTE REQUIEM AETERNAM PRAECARE”⁶⁸.

⁶⁸ ADWO, AK, II II, T. 11, Testamentum R. M. Łaszewski. Testament ten został spisany według powszechnej formuły pisania testamentów i do badania życia Łaszewskiego nie wnosi żadnych szczegółów biograficznych. Swoją majątność przeznaczył na katedrę. Wykonawcą testamentu uczynił kanonika Ignacego Czarlińskiego — swojego przyjaciela. Łaszewski życzył sobie, aby epitafium umieszczone nad jego grobem było następującej treści: „Kamień ten został położony ku pamięci Michała Remigiusza Łaszewskiego kustosa kanonika warmińskiego, który przez cały czas służył warmińskiemu kościołowi katedralnemu i roku... dnia... odszedł do Pana.” Epitafium nie zachowało się do naszych czasów.

Łaszewski napisał jeszcze jeden testament, opatrzony datą 2 X 1746 (zob. ADWO, sygn. T, nr 11). Testament ten jest uzupełnieniem pierwszego. Dodatkowo zawiera podział dóbr na wypadek śmierci.

MICHAŁ REMIGIUSZ ŁASZEWSKI (1682—1746), DER WEIHBISCHOF
VON ERMLAND

(Zusammenfassung)

Michał Remigiusz Łaszewski stammte aus Pommerellen. Er studierte an der Lubrańskischen Akademie in Posen und absolvierte die Sapienze in Rom. Im Jahre 1707 wurde er zum Priester geweiht, und 1709, nach dem Tode des Dekans des Frauenburger Domkapitels, Stanisław Ujejski von Rupniewo, wurde er durch den Papst Clemens XI. zum Domherrn in Frauenburg ernannt. In kurzer Zeit wurde er zur Prälatenwürde erhoben, seit 1720 war er ermländischer Kustos, In der Abwesenheit des Bischofs Teodor Potocki verwaltete er als Administrator die Diözese und wurde 1730 zum Weihbischof von Ermland.

Er gehörte zum engen Mitarbeiter- und Beraterkreis der Bischöfe-Ordinari: Andrzej Załuski, Teodor Potocki, Krzysztof Szembek. Er nahm regen Anteil an dem politischen Leben. Zusammen mit seinen vorgesetzten Bischöfen nahm er an den polnischen Reichstagen (sejm) und den preussischen Ständetagen teil. Auf den letzteren vertrat er öfters das Domkapitel. Als Weihbischof nahm er an den Firmungen teil, erteilte die Priesterweihe und konsekrierte Kirchen und Kapellen.

Er hat zwei Werke: *Aristoteles ad famam* und *Columna excelsa Ecclesiae* geschrieben und im Druck veröffentlicht.

Łaszewski ist 1746 in Frauenburg gestorben und wurde im unterirdischen Gewölbe des Doms beigesetzt.

Übers. J. Serczyk